

ODIN FRA LEJRE

Af Tom Christensen

Stor er den ikke, blot 1,75 cm høj, 1,98 cm bred og 1,25 cm dyb, lavet af sølv og vejer sølle 9 gram. Hvad den mangler i størrelse og vægt, det besidder den imidlertid i udsagnskraft og med en detaljerigdom, der forekommer uden sidestykke. Selv uden nærmere studier kan ingen være i tvivl om, hvad den

forestiller: En person siddende på en fint udskåret stol med en stor fugl på hvert armlæn. Stilen daterer den til vikingetid, 900-950 e.Kr., og den har størrelse som en amulet (fig. 1).

Det var en af de dage i september på Roskilde Museums udgravning i Lejre, hvor der stod muld-

Fig. 1. Odin-figuren fra Lejre. Foto: Ole Malling, Roskilde Museum.

Fig. 2. 'Fundbrølet'. Udgravningen er ved at blive åbnet. Gravemaskinen har fjernet de øverste lag, og personerne på billedet har netop afsøgt udgravningsfeltet med metaldetektor. Odin-figuren er fundet og der gestikuleres for at påkalde sig opmærksomhed. Foto: Roskilde Museum.

afrømning på programmet. Forud var gået en lang, varm og knastør sommer, hvor kræfterne var brugt på at udgrave store og komplicerede bygninger – den største en 60 meter lang hal. Nu skulle det nye udgravningsfelt forbindes med de gamle udgravninger, som blev afsluttet midt i 1990'erne. Det var her i det lave område midt imellem de to halområder, det gamle fra 1980'erne og det nye fra 2009, at fundet blev gjort i det kulturlag, som lå mellem pløjelaget og morænen.

Efter at det øverste muldlag var fjernet med maskinkraft, blev feltet afsøgt med detektor (fig. 2). Der blev sat mange fundmarkeringspinde i jorden, for i modsætning til området omkring de nye store haller, der stort set var fundtomt, blev der her i lavningen gjort talrige fund, deriblandt genstande af guld og sølv, sjældne mønter og spektakulære smykker. Så der skulle noget ekstra til, før udgravningsmandskabet forlod stolpehullerne for at se det seneste detektorfund. Om det var 'fundbrølet' eller de efterfølgende dansetrin, der snart dannede opløb, er uklart, men snakken gik hurtigt: „Det er Lejrekongen“, „nej, det er da Odin med ravnene“, „jamen, det er da en dame, der sidder på tronen.“

Fig. 3. Miniaturetronstol af sølv fra Hedeby. Foto: Vikinger Museum Haithabu.

Og det er netop spørgsmålet, for hvad eller rettere hvem forestiller figuren?

Figuren består af tre hovedkomponenter: Stolen, de to fugle og en siddende person. Stolen er konstrueret som en stolpestol, hvor de fire drejede stolper er forbundet med indtappede træstykker eller sarger. Hjørnestolperne afsluttes med dyrehoveder, der kan være stiliserede grif- eller slangehoveder – afslutningen er dog brækket af på forreste højre stolpe. Det er først og fremmest det kunstfærdigt udskårne ryglæn, der giver stolen karakter. Det er udsmykket med to fantastiske dyrehoveder med tydeligt afsat nakke/halsbånd og øjne, mens de åbne gab bider ned over hjørnestolpernes afslutninger. Stolen fra Lejre er en gengivelse af en tronstol eller et højsæde, som de fornemme stole kaldes i sagaerne. I Den Yngre Edda fortælles om Lidskjalf, Odins højsæde. Det havde den egenskab, at guden, når han sad her, kunne se ud over hele verden og se alt, hvad der foregik.

På hver side af højsædet sidder en fugl med fronten og opmærksomheden rettet mod den tronende person. På ryggen markerer nielloindlægninger de krydsende vinger lagt hen over halen på de to ens

Fig. 4. Luftfoto af udgravningsfelt 2009. Fundet blev gjort i det udgravede område midt i billedet. Til venstre ses den 'gamle' Lejrehal markeret i terrænet, til højre er en af de nye haller trukket op med hvidt. Foto: Roskilde Museum.

fugle. Også de kraftige næb er med til at give fuglene karakter, nok til at fastslå, at det er to ravne, der sidder på højsædets armlæn. Tolkningen af de to fugle ligger lige for: Det må være Odins ravne, Hugin og Munin. Egentlig betyder navnene 'Tanken' (komme i hu) og 'Erindringen' (mindes) – egenskaber, der var gode at have, for fuglenes funktion var hver morgen at flyve ud i verden, både menneskenes og gudernes, for om aftenen at vende tilbage og fortælle Odin om alt, der var sket.

Personen i tronstolen udgør figurens tredje element. Dragten består af en kappe, en lang kjortel/kjole/kaftanklædning, og på brystpartiet ses markeret et særligt klædningsstykke eller smykke i form af fire kraftigt profilerede ringe eller kæder. Langs kappens kanter ses to parallelle furer med rester af indlagt niello. På dragten er der fremhævet to på-

lagte vertikale bånd føjet sammen af et tilsvarende kort horisontalt fornedet på dragten. Båndene er prydet med små runde sølvornamenter i den sorte niello.

Ansigtet er fremstillet knapt så detaljerigt blot med markering af to øjne og en næse, mens hverken mund eller ører er fremhævet. Overfladen på næsen og det venstre øje fremstår en anelse blankere end det øvrige ansigt, men denne forskel må være fremkommet ved slid eller en senere tilføjet skade. Lige under næsen ses en horisontal vulst, der strækker sig ud på kinderne. Dette tolkes som en markering af et overskæg. På hovedet bærer personen en hat/hue eller hjelm med tydeligt afsat skygge eller kant. Skæg og i mange tilfælde også hat eller hjelm ses ofte på fremstillinger af mandshoveder fra jernalder og vikingetid.

Figuren forestiller herskeren på sin trone, et billedsprog, der er dybt forankret i vores kultur. Hvad enten det er kongen, kejseren eller Kristus, er den frontalt tronende positur et umiskendeligt signal om autoritet. Med hele figurens harmonisk afbalancerede symmetri og den klart fremstillede herskersymbolik får man indtrykket af at stå over for en hedensk gud fremstillet i en antik/kristen tradition.

At det er en hedensk guddom, kan der imidlertid ikke være tvivl om, men er det Odin? Det spørgsmål kan der ikke gives noget endegyldigt svar på, men det kan konstateres, at tronstolen eller højsædet, Lidskjäl, er Odins, også selv om det ifølge sagalitteraturen 'lånes' ud ved sjældne lejligheder. De to ravne, Hugin og Munin, hører ligeledes entydigt til Odins attributter. Figurens køn kan ud fra dragten diskuteres, der er i denne forbindelse lagt vægt på fortolkningen af ansigtet som havende overskæg og hat. Ved en samlet vurdering forekommer det mest sandsynligt, at det er Odin, der her af ni gram sølv er billedliggjort af en begavet kunsthåndværker.

Hvilken funktion kan denne særlige genstand have haft? – Miniaturestole kendes fra flere skandinaviske vikingetidsfund. De fleste er fremstillet af sølv og stammer fra skattefund, men enkelte er fundet i grave, bl.a. i den rigt udstyrede kvindegrav på gravpladsen ved vikingeborgen Fyrkat. Her er den lille stol forsynet med en øsken og har i lighed med flere af de øvrige miniaturestole været båret som amulet, enten selvstændigt eller som en del af et større smyksesæt.

Mest interessant er imidlertid en lille sølvtronstol fra Hedeby, ligeledes båret som amulet og fundet i en kvindegrav (fig. 3). På armlænene sidder to fuglelignende dyr, svaner er foreslået. Oprindeligt har der siddet en nu forsvunden figur på stolen, og fundet omtales ofte som Odins trone. Graven og dermed også stolen kan dateres til o. 900.

Amulet bruges som betegnelse for flere af de miniaturestole, der er nævnt ovenfor, men i modsætning til disse er Lejrefundet ikke forsynet med en øsken til ophængning. Den er heller ikke massiv, men hul, måske for at kunne fastgøre den til noget. I den forbindelse kan nævnes de såkaldte vølvestave af metal, der er omtalt i de islandske sagaer og som er fundet i grave fra vikingetiden. De har været anvendt i forbindelse med udøvelse af sejd og har indgået i kultiske handlinger. Figuren kan have siddet på en sådan stav eller et andet værdighedssymbol.

Lejre er en af de helt centrale lokaliteter i vikingetidens Danmark. Middelalderens skriftlige kilder henlægger som bekendt danernes ældste kongesæde til Lejre. Odin var de nordiske guders konge, men han var også de jordiske kongers gud, og dyrkelse af ham synes især at være foregået blandt medlemmer af overklassen. På Lejrefiguren er Odin fremstillet i herskerpositur på højsædet, Lidskjäl, og med ravnene, Hugin og Munin, der bringer ham den indsigt og viden, der gør det muligt at regere verden – egenskaber, en eller nogle af Lejres beboere må have haft særlig brug for.